

BIOTA

Zabývat se budeme pouze vegetačními poměry kontinentu → rostliny totiž udávají ráz ekosystémům.

Vegetace se v Africe nápadně kryje s klimatickými pásmy. Příčinou je to, že vegetace v daném místě je nejvíce závislá na klimatu, a to především na množství srážek a jejich rozdělení během roku; druhým nejvýznamnějším klimatickým faktorem je teplota.

Směrem na S a na J od rovníku se vegetační zóny víceméně opakují, zonalita vegetace je výrazněji narušena pouze ve východní Africe (Etiopská vysočina, Východoafrická náhorní plošina) vlivem nadmořské výšky.

vždyzelené tropické lesy (hylea)

subekvatoriální opadavé lesy

savany, suché savany

pouště, polopouště

(stepi)

subtropické vždyzelené formace

Ve východní Africe kde je tato pásmovitost porušena velkou nadmořskou výškou jsou dominantní vegetační formací savany a řídké lesy.

Typickými vegetačními formacemi Afriky jsou savany a pouště, které zabírají 80% plochy kontinentu, mnohem menší plochy zaujímají lesy, stepi a oblasti s horskou vegetací.

Savany 42%

Pouště 39%

Lesy 18%

V Africe převládají tropické rostlinné druhy, pouze subtropický S a J mají i mimotropickou vegetaci. V Africe bylo popsáno asi 40 000 rostlinných druhů, z čehož asi 9000 jsou afričtí endemité. Afrika má velké množství druhů společných s tropickými oblastmi ostatních kontinentů. Tento fakt dokazuje někdejší spojení Afriky s ostatními kontinenty v rámci Gondwany a ukazuje na společný vývoj rostlinstva na Zemi.

TROPICKÉ LESY

Tropické lesy zabírají jen asi 7% plochy kontinentu, což je způsobeno nedostatkem srážek. Africké lesy se dělí na dvě základní skupiny:

- Lesy klimatické: deštné lesy (hylea), subekvatoriální lesy, řídké lesy a lesy vysokohorské.
- Lesy edafické: mangrove, lesy v zaplavovaných územích a lesy galeriové

Rovníkové deštné lesy

Zabírají pobřeží Guinejského zálivu, netáhnou se ale souvisle – při pobřeží Ghany, Toga a Beninu jsou přerušeny kvůli větší suchosti klimatu. Z guinejského pobřeží přecházejí přes deltu Nigeru do Konžské pánve. Východní hranice probíhá po západních svazích Východoafrických plošin. Deštné lesy jsou také ve východní části Madagaskaru.

Rovníkové lesy mají velmi vlhké a horké podnebí s vysokými ročními srážkovými úhrny 1500 – 4000 mm a nesnesou delší suché období. Pokud takové nastane tak ho přečkávají díky vysoké vlhkosti vzduchu a vysoké půdní vláze.

V deštných pralesích roste asi 3000 druhů dřevin.

Fólie – deštný les

Vnější vzhled deštného lesa udává několik prvků – jednak jsou to extrémně vysoké jednotlivé stromy nebo jejich skupinky, které vyčnívají několik desítek metrů nad úroveň zapojené hladiny korun stromů.

Níže pak obvykle následují tři patra:

- nejvyšší patro dosahuje výšky 40 – 80 m, v této úrovni se dá najít téměř 1000 druhů dřevin
- střední patro dosahuje výšky zhruba 27 – 30 m
- nejnižší patro je ve výšce 10 m

Druhá skladba deštného lesa je velmi bohatá → na 1 ha lesa se vyskytuje 50 – 90 druhů dřevin.

Stromy mají často deskovité nebo chůdovité kořeny, které jim pomáhají udržet se v mokré půdě. Častý je výskyt epifytů = rostliny, které kořenují na kůře nebo v úzlabí větví a potom liány.

Pro tuto oblast je typické, že ačkoliv je tam obrovská tvorba biomasy, tak se v půdě nehromadí odumřelá organická hmota → rychle se rozkládá a živiny jsou opět rychle využity živou vegetací = důvod proč se nejedná o půdy vhodné pro zemědělství.

Subekvatoriální a řídké lesy

Jsou to lesy, které tvoří přechod mezi deštnými lesy a savanou.

Subekvatoriální lesy mají stromové patro tvořené jak stálezelenými tak opadavými dřevinami. Jejich porost už je více rozvolněný a střídají se zde skupiny stromů s porosty trav.

Druhá skladba vždyzeleného typu lesa je podobná deštnému lesu – časté jsou pandány a fikusy.

Suché řídké lesy

Druhá skladba řídkých lesů odpovídá naopak více savaně, stromy zde již nejsou tak vysoké a dosahují výšek pouze 7 – 25 m.

Tyto lesy zauímají poměrně velké plochy v Angole, Zambii, Zimbabwe, Malawi a Mosambiku.

Edafické lesy

Mangrove

Mangrove se vyskytují při pobřeží Atlantského a Indického oceánu. Jsou rozšířena podél pobřeží v okolí rovníku (Atlantik 10° s. aj.š.), v Indickém oceánu zasahují ale daleko na jih (až na 30° j.š.) díky teplému Mosambickému proudu. Mangrove rostou nejčastěji v úzkých nálevkovitých ústích řek a při členitém pobřeží v zálivech, kde jsou chráněny proti příboji.

Galeriové lesy

Galeriové lesy doprovázejí toky řek v oblastech subekvatoriálních lesů a v oblastech savan. Vláhu získávají v suché sezóně díky podzemní vodě.

SAVANY

Savany jsou typickou vegetační formací Afriky s xerofilním rostlinstvem s roztroušenými keři a stromy. Jsou přechodným typem vegetace mezi lesem a pouští.

Nejrozšířenější jsou v Súdánské oblasti, ve východní Africe, v Somálsku a jižně od Zambezi, v oblastech kde se během roku střídá suché a vlhké období.

Srážky jsou variabilní mezi jednotlivými oblastmi a pohybují se v rozmezí 200 – 1500 mm/rok, období sucha trvá 2 – 8 měsíců.

V Africe se vyskytuje několik typů savan: parková, vysokotravní, suchá, pravá savana.

- **Parková savana** – je nejrozšířenější v humidnějších oblastech se srážkovými úhrny 1000 – 1500 mm, kde suché období trvá pouze 2 měsíce. Jsou pro ně typické středně vysoké stromy do 15 m výšky a dlouho-stébelnaté suchomilné trávy. Nejznámějším druhem stromu z této oblasti je *baobab* se silným lahvovitým kmenem.

Parkové savany se táhnou podél východního pobřeží Afriky a v jižní Africe mezi 18 – 28° j.š. se táhnou v širokém pruhu od pobřeží Angoly až k Indickému oceánu.

- **Vysokotravní savana** – roste na rozsáhlých plochách na sever od rovníku, kde tvoří přechod mezi lesy a pravými savanami. Roste v mnohem sušším podnebí než parková savana, roční srážky dosahují 600 – 1000 mm a suché období je dlouhé až 5 měsíců. Pro tuto savanu jsou typické trávy dlouhé až 4 m, pro jejich výšku se jim říká sloní tráva. Stromy rostou jednotlivě nebo ve skupinách, kromě baobabů jsou spíše nižšího vzrůstu a v suché sezóně shazují listí.

Vysokotravní savany se táhnou v širokém pásmu na sever od rovníku od pobřeží Atlantského oceánu – přes rozvodí Kongo/Šari na východoafrické plošiny do okolí Viktoriina jezera.

V údolích řek protékajících oblastmi vysokotravní savany se vyvinuly tzv. *galeriové lesy* díky celoroční přítomnosti podzemní vody podél vodního toku.

- **Pravá savana** - tento typ savany se vyvinul v oblastech s ročním úhrnem srážek 750 – 1000 mm a s obdobím sucha trvajícím 3 – 5 měsíců.

Travnatý porost této savany dosahuje výšky 1 až 1,5 m, ze stromů jsou rozšířeny především baobaby a akácie. Podobně jako u vysokotravní savany se zde podél řek vyskytují galeriové lesy.

Rozšířeny jsou na severu Angoly a v pásu od Atlantského oceánu do Etiopie.

- **Suché savany** – pravé savany přecházejí s narůstáním suchosti, tzn. s prodlužujícím se obdobím sucha na 8 – 9 měsíců a se srážkami pouze 250 – 500 mm ročně do *suchých savan*.

Stromy zde dosahují výšky pouze 5 – 10 m a mají velmi hluboké kořenové systémy. Trávy tvoří pouze nízké porosty a často rostou pouze ostrůvkovitě v trsech.

Rozšířeny jsou v pásu podél jižního okraje Sahary od Mauretánie přes Súdán do Somálska a na SV Východoafrických plošin. Suché savany jsou rovněž v Africe, kde pokrývají většinu pouště Kalahari.

POUŠTĚ

Pouště zabírají přibližně 40% plochy kontinentu, z toho 35%, tedy většina, je na severní polokouli. Extrémní klimatické podmínky v pouštích (tzn. nepravidelné a nedostatečné srážky s úhrny 50 – 100 mm/rok; teploty vzduchu přes 30°C a teploty půdy až 70°C; velké denní amplitudy teploty) umožňují růst jen sporé vegetaci, která je omezena na několik vegetačních formací:

- travnato-křovinaté pouště
na Sahaře a v jižní Africe, oblasti regů = šterkovitých pouští
z keřů zde roste devaterník, merlík
v poušti Kalahari rostou kromě trav místy i stromy

- křovinaté pouště
vyskytují se na střední Sahaře, v poušti Namib a v oblasti Karru v Jihoafrické republice; pro tuto vegetační formaci jsou typické trnité druhy
- sukulentní pouště
sukulentní pouště jsou největší v jižní Africe – pouště Namib a v oblasti Karru; nejčastějšími sukulenty jsou pryšcovité a tolitovité, které tvarově odpovídají americkým kaktusům
- kamenité pouště s porosty polštářovitých rostlin

STEPÍ

Rozlišení stepí je v Africe poměrně obtížné, a to proto, že dodnes není jednotný názor na to co je step a co savana.

Za stepi se považují zpravidla travnaté vegetační formace severní středomořské Afriky a stepní formace Vysokého Veldu západně od Dračích hor.

- Stepí severní Afriky lemují celé severní pobřeží. Jedná se o tzv. kavylové stepi, složené převážně ze suchomilných bylin a trav, z nichž nejvýznamnější je halfa a různé druhy pelyňků; vyskytují se i nízké keře a typická je palma žumara.
- Jih má stepi na plošině Vysokého veldu se srážkami okolo 400 mm ročně.

SUBTROPICKÉ LESY

Rostou na S a SZ svazích Atlasu až do výšek 2500 m, kde jsou suchá a horká léta a vlhké zimy.

Toto klima ovlivňuje jejich druhovou skladbu, kterou tvoří stálezelené a tvrdolisté stromy a keře, případně jehličnany.

Do výšky 1300 m se hodně vyskytují duby např. dub korkový nebo dub cesmínový a směrem do suššího vnitrozemí rostou porosty borovic.

Ve výškách nad 1300 m s mnohem chladnějším a sušším klimatem rostou lesy s převahou atlantského cedru.

Jihoafrické lesy nejsou příliš rozsáhlé, vytvářejí pouze menší lesní komplexy tvořené smíšenými lesy a se zastoupením stromovitých kapradin, lián a epifytů.